

II. Abdülhamid Döneminde Macarların İstanbul Ziyaretleri

The Visits of Hungarians to Istanbul During the Period of II. Abdülhamid

Ferdi ÇİFTÇİOĞLU*

Öz

İstanbul, tarih boyunca pek çok medeniyetin izlerini taşıyan, stratejik konum ve zengin kültürel mirasa sahip önemli bir şehirdir. Büyük medeniyetlere başkentlik yapmış, ticaret yollarının kesişim noktası olmuş ve farklı kültürlerin birleşim noktası haline gelmiştir. Bu özellikleri ile birçok seyyahın uğrak noktası olmuştur. İstanbul'a gelen seyyahlar-ziyaretçiler şehrin benzersiz atmosferini ve zenginliklerini keşfetmek istemişlerdir. Bunun yanı sıra şehir, tarih boyunca önemli devlet adamlarının, yazarların, sanatçıların ve bilginlerin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu ilgi, Macarların bireysel olarak veya kabileler halinde İstanbul'a seyahatler düzenlemesini beraberinde getirmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında Macarların gelenekselleşen İstanbul ziyaretleri bu söylemin bir tezahürüdür. Bu ziyaretler genellikle turistik bir geziden ziyade devlet ricalinin özel karşılamaları ve ziyaretçilere eşlik etmeleri ile farklı bir boyut kazanmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Macaristan ile gelişen ilişkileri itibarıyla Macar ziyaretçiler ve seyyahlar diğer ülke ziyaretçilerinden daha ayrıcalıklı bir konumda tutulmuşlardır. Bu sayede, İstanbul'un tarihini ve kültürel dokusunu en ince detayına kadar keşfetme fırsatını yakalamışlardır. Osmanlı Devleti'nin önemli makamlarını ziyaret ederek ve şehrin her köşesini gezip görerek kendilerine özgü bir İstanbul deneyimi yaşamışlardır. Yüzyılın sonuna doğru Macarların İstanbul'a olan ilgileri kabileler halinde gerçekleştirdikleri ziyaret ve seyahatlerle kendini göstermiştir. Gezileri sırasındaki tecrübe ve izlenimlerini dönemin Macar basınına aktarmaktan da geri kalmamışlardır. Macar basınına yansıyan izlenimlere, Türklere ve İstanbul'a dair düşünceler de eklenince iki millet arasındaki samimiyet daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Bunun yanında seyyahların yazıları, İstanbul'un siyasi, sosyal ve kültürel hayatına dair farklı bakış açıları sunmuştur. Bu çalışmada II. Abdülhamid devrinde Macarların İstanbul'a yaptığı ziyaretler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-Macar İlişkileri, Macar Basını, İstanbul, Ziyaret. II. Abdülhamid.

Abstract

Istanbul is an important city that carries the traces of numerous civilizations throughout history, having a strategic location and a rich cultural heritage. It has served as the capital of great civilizations, a crossroads of trade routes, and a melting point of diverse cultures. It has

Makale Geliş Tarihi: 30.08.2023. Makale Kabul Tarihi: 15.01.2024.

Araştırma Makalesi / Künye: ÇİFTÇİOĞLU, Ferdi. "II. Abdülhamid Döneminde Macarların İstanbul Ziyaretleri". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 17/34, (Haziran 2024): s. 267-284. DOI: 10.19060/gav.1498884

* Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-mail: ferdi.ciftcioglu@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3233-9012.

görsel

Akademik
Bakış

267

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

been a destination for many travelers over the centuries. Travelers and visitors to Istanbul have aimed to explore the unique atmosphere. Additionally, the city has captured the interest of significant statesmen, writers, artists, and scholars. The recurring visits by Hungarians to Istanbul during the late 19th century are a manifestation of this interest. These visits often transcended mere tourism, acquiring a distinct dimension with the personal receptions by state dignitaries and their accompanying of the visitors. Moreover, owing to the evolving relations between the Ottoman Empire and Hungary, Hungarian visitors enjoyed a privileged position compared to visitors from other countries. Thus, they had the opportunity to thoroughly explore Istanbul's history and cultural fabric. They have experienced a distinctive Istanbul journey by visiting significant offices of the Ottoman Empire. Towards the end of the century, Hungarian interest in Istanbul became evident through organized journeys. They conveyed their experiences and impressions during trips to the Hungarian press. The impressions conveyed to the Hungarian media, coupled with thoughts about the Turks and Istanbul, fostered a deeper sense of intimacy between the two nations. Additionally, the accounts of these travelers offer diverse perspectives on Istanbul's political, social, and cultural life. This study focuses on the visits of Hungarians to Istanbul during the period of II. Abdulhamid.

Key Words: Turkish-Hungarian Relations, Hungarian Press, Istanbul, Visit, II. Abdulhamid.

Giriş

Türk-Macar ilişkilerinin tarihsel kökenlerine bakıldığında, Türklerin ve Macarların Ural-Altay kökenli olduğu ve IX. yüzyıl sonlarına kadar birlikte yaşayıp birbirlerinden etkilendikleri görülmektedir. Hazar Devleti'nin çöküşüyle bağımsız hale gelen Macarların, Türk kökenli Kabar kabilesi ile birleşerek Batı'ya doğru göç ettiği, 896 yılında ise Arpád liderliğinde bugünkü Macaristan'a yerleştikleri belirtilmektedir¹. Bu coğrafyaya gelmeleriyle birlikte Macarlar artık kendilerini Avrupa'nın Doğuya açılan kapısı, Hıristiyanlığın koruyucusu olarak görmeye başlamıştır. XVI. yüzyıla kadar Tuna'daki hakimiyeti elinde tutan Macarlar daha sonra Avrupa fetih hareketlerine girişen Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelmiştir. Nitekim bir buçuk asır süren Osmanlı'nın buradaki hakimiyeti Karlofça Antlaşması'yla Avusturya'ya bırakılmıştır². Bu tarihten itibaren Habsburg yönetimine giren Macarlar çeşitli baskı ve yaptırımlara maruz bırakılmışlardır. Bu durum 1848-1849 Macar özgürlük mücadelesinin Avusturya-Rusya ittifakı sonucu bastırılmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Macarlar Avusturya imparatorlarının mutlakiyetçi idarelerine karşı giriştikleri başarısız mücadeleleri ve bağımsızlık savaşının ardından Osmanlı topraklarına mülteci olarak sığınmışlardır. Imre Thököly, Ilona Zrinyi, Ferenc Rakoczi ve Kelemen Mikes gibi önemli siyasi ve kültürel şahsiyetler İzmit ve Tekirdağ şehirlerine yerleştirilirken, 1848-1849 Bağımsızlık Savaşı'nın kaybedilmesi sonucunda binlerce Macar Osmanlı sınırını geçerek Avusturya ve Rus birliklerinden kaçmıştır. Bunlardan bazıları geçici bazıları ise kalıcı

1 Yücel Namal, Türk Macar İlişkileri, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2009, s. 13-22.

2 Sevda Özkaya Sofu, "II. Meşrutiyet Döneminde Türk-Macar İlişkilerinin Kaynağı Olarak Türk Basını", Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, TAED-64, Erzurum 2019, s.370,371.

olarak Osmanlı topraklarında barınarak İstanbul'da kalabalık bir Macar kolonisi oluşturmuşlardır³. Bu doğrultuda Macarlar, Türklerin gösterdiği misafirperverlik sonucu onlara gönüllerinde ayrı bir yer açmışlardır. Bu sempati pek çok Macar'ın İslam dinine geçmesine, Osmanlı bürokrasisinde yer almasına ve yapılan savaşlarda Türklerle omuz omuza savaşmasına zemin hazırlamıştır⁴. Osmanlı-Sırp Savaşı ve Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Macarlar Türk taraftarlığı yapmış, Macaristan Osmanlı bayraklarıyla donatılmış, Macar kamuoyu Türkler lehine gösteriler düzenlemiştir. Ayrıca 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda⁵ Macaristan'ın Rus karşıtı tutumu ve Osmanlı'ya olan destekleri ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Macarlar Türkiye'yi dost olarak görmüş ve Türklerin zor dönemlerinde maddi ve manevi desteklerini sunmuşlardır. Formun Üstü

Macarlar, Osmanlı'nın 1876'da Sırplarla savaşı ve 93 Harbi sırasında Türkler lehine gösterdiği müspet tavırlar onlara olan ilgilerini de göstermektedir. Osmanlıya karşı toplumun her kesiminin meylinin görüldüğü bu dönemde (93 Harbi sırasında) Macar öğrencilerin dahi bir çaba içerisinde oldukları görülmektedir. İstanbul'a doğru yola çıkan Osmanlı sempati-zamı Macar öğrenci heyeti Triyeste'den vapur ile yola çıktığı sırada Slavların düşmanca bir nümayiş yapma girişiminde buldukları⁶ dönemin Osmanlı yazışmalarına yansımıştır. Aynı şekilde Peşte'de Türk dostu Macar Honvedler Komitesi mensuplarının Türk-Rus harbi münasebetiyle Osmanlı milletine karşı sevgi ve zafer temennilerini ifade için Başşehbenderliğe gelip ilgili bir beyanname sundukları, Debrecen ve Arad köyleri ahalisinin de aynı duyguları ifade edip yarahlara yardım kampanyası açtıkları, cemiyetin yaptığı son toplantısında almış olduğu bu kararları ilgili birimlere sundukları ve Türkiye lehine şenlik ve mitingler tertip ettikleri⁷ yine Osmanlı bürokratik yazışmalarında geçmektedir. II. Abdülhamid'in 1877 yılında Macarlar için önem arz eden Kral Mátyás'ın kendilerine bırakmış olduğu kültür mirasının parçaları olan "Korvinaları" Macar milletine hediye etmesi⁸ ise bu olumlu atmosferin tezahürüdür. Macar özgürlük hareketi sonrası (1848-1849) Osmanlı'nın Macarlara yapmış olduğu bu ikinci jest, yüzyılın sonuna doğru sürekli bir teması

- 3 Gabor Fodor, "Macar Gözüyle Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye (1850-1940)", Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı 25, Yıl 2014/1, s.79,80.
- 4 Kemalettin Kuzucu, "Macarların 1892 Yılındaki İstanbul Ziyaretleri", Osmanlı İstanbul'u III, Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri, 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 25-26 Mayıs 2015, s. 219
- 5 XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı devletinin girdiği savaşlarda Macarların yardımlarını incelemek için bkz: Ayşe Özkan, 1876 Osmanlı-Sırp-Karadağ Savaşı'nda Yabancı Gönüllüler, Türklük Bilimi Araştırmaları 53. Sayı, 2023, s. 121-137. Ferdi Çiftçioğlu, Erika Verešová, "93 Harbi'nde Macarların Osmanlı Devleti'ne Desteği", Karadeniz Araştırmaları, XVIII/71, 2021, s. 613-626.
- 6 HR.SYS. 1232/17, (25 Ocak 1877).
- 7 HR.SYS. 176/10, (2 Şubat 1877).
- 8 Bayram Nazır, "II. Abdülhamid Donemi Osmanlı-Macar Dostluk İlişkileri", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 43, Erzurum 2010, s. 311-313; Sezgin Topal Mızrak, "II. Abdülhamid Döneminde Türk-Macar İlişkileri", XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler (IX. Cilt), 2022, s.629-650.

görsel

beraberinde getirmiştir. Özellikle II. Abdülhamid döneminde bürokratik ziyaretlerin yanı sıra kültürel ziyaretler de ön plana çıkmaya başladı. İstanbul Macarlar tarafından gelenekselleşen gezi rotalarından biri haline gelmiştir.

1887 Yılında Macarların İstanbul Ziyareti

Türk-Macar ilişkileri 1870'li yıllardan itibaren kültürel hayatta da kendini göstermiş, Türk tarihi ve folklorunu araştıran pek çok Macar Türkolog ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Türk-Macar dostluğunun güçlendirilmesi ve güncel kalması için karşılıklı ziyaretler düzenlenmiş, her yıl değişen sayılarda Macar İstanbul'a gelirken, belli dönemlerde Osmanlı heyetleri de Budapeşte'yi ziyaret etmişlerdir⁹. Karşılıklı bu ziyaretler elbette Türk-Macar ilişkilerindeki canlanmanın bir göstergesidir. Hatta bu ilişki artarak pek çok alana yayılmış ve iki ulusun birbirini daha yakından tanıma ihtiyacını doğurmuştur. Bunun en büyük göstergesini İstanbul'a yapılan ziyaretlerin giderek sıklaşması olarak görmek mümkündür. Nitekim Macarların Nisan ve Mayıs aylarında yaptıkları İstanbul seyahatleri gelenekselleşerek Balkan savaşları yıllarına kadar sürmüştür. *Bu âna kadar her sene evvelbaharda berây-ı tenezzüh Dersaadet'e azimet etmekte olan Macarların...*¹⁰. Elbette bu geleneğin yanı sıra Macarların farklı zamanlarda da İstanbul'u ziyaret ettikleri görülmektedir. Macarların İstanbul'a gönderdikleri arzuhaller ve jurnaller, ziyaretlerin belirli aylarda gerçekleşen geleneğin dışında da yapıldığını ortaya koymaktadır. 1887 yılı Eylül ayında İstanbul'a gelen Macar seyyahları, padişahın kendilerine göstermiş olduğu nezaket ve güzellikler karşısında teşekkür etmede aciz kaldıklarını itiraf ederek, Osmanlılar ile Macarlar arasında hayli eskiye dayanan münasebet ve dostluk üzerine minnettar olduklarını da dile getirmişlerdir. "*Seyyahların Nutku*" başlığıyla kaleme alınan ve Macar seyyahları adına yazılan jurnalde, aynı zamanda Macar idarecilerinin Macar-Osmanlı bağımlı dile getirerek bu bağdan duydukları memnuniyeti kaleme almışlardır. Seyyahlar 1887 yılında İstanbul'a gerçekleştirilen gezinin teşekkürünün geciktiği bilinciyle padişaha teşekkürlerini ve iyi dileklerini sunmuşlardır¹¹. Yine aynı yıl içerisinde (1887) Peşte Başşehbenderliği'nden padişaha sunulmak üzere sadrazama ulaştırılan tahriratta, Osmanlı ülkesine seyahat planı yapıldığının haberi verilmektedir. Çeşitli meslek sınıflarına mensup yüz on iki kişiden oluşan ziyaretçi heyetinin Peşte'de toplandığı, haberin detaylarında bildirilmiştir. Heyet, Memalik-i Şahane ve Akdeniz'i dolaşmak üzere yola çıkmış, ilk olarak Foça'ya daha sonra sırasıyla Korfı, İskenderiye, Kahire, Kudüs ve Yafa'yı ziyaret ettikten sonra İstanbul'a geri dönmeyi planlamıştır¹². Nitekim kadın ve erkek olmak üzere yüz on iki kişiden oluşan bu heyet Achilles (Aşil) isimindeki Avusturya

görsel

9 Nazır, a.g.m., s. 311-313. 1877 yılındaki Türk heyetinin Macar ziyareti ve heyetteki görevliler hakkında bilgi veren Béla Eródi tarafından bir kitap yayımlanmıştır. Bkz: Béla Eródi, Csok Jasa! A Török Küldötség Látogatásának Emlékkönyve / Çok Yaşa! Türk Heyetinin Ziyaretinden Hatıra Kitabı, Akadémiai Kiadó, Budapeşte 2001.

10 Y..MTV., 65/71, H-18-01-1310, (5 Mayıs 1893); Kuzucu, a.g.e., s. 232.

11 Y..PRK.AZJ.12/41 H-29-12-1304(18 Eylül 1887).

12 Y..A...HUS.207/21, H-11-01-1305 (29 Eylül 1887).

Kumpanyasına mensup vapurla İstanbul limanına gelmiştir. Ziyaretçilere, Beyoğlu'nda bulunan Peşte otelinde bir ziyafet yemeği düzenlenmiştir. Kont Széchényi Paşa ziyafet sırasında programa katılmış ve İstanbul'da bulunan Macarlar adına Macar Kralı (aynı zamanda Avusturya İmparatoru) Ferencz Józsefi karşılamıştır. Karşılama esnasında Széchényi Paşa, Ferencz József'e Sultan Abdülhamid'in yönetim erdemlerini ve Macaristan'a olan sempatisini aktarmıştır. Yemeğin sonuna doğru padişahın yaverlerinden biri, padişahın ziyaretçilere imparatorluk binalarını, köşklerini ve kalelerini ziyaret etmelerine izin verdiği bilgisini paylaşmıştır. Ertesi günün sabahında konuklar ilk olarak sandalcılar tarafından başlayarak İstanbul seyahatlerine başlamışlardır¹³.

Macarların 1887 yılında İstanbul'a yapmış oldukları ziyaretler dönemin Türk basını ve Macar basınında yer almıştır. İstanbul'da yayınlanmakta olan Levant Herald gazetesi misafirlerini çok sempatik bir yazıyla karşılamıştır. Macar gazeteleri de bu nezakete sayfalarında yer vermişlerdir¹⁴. 5 Eylül 1887 tarihini takip eden 6 ve 7 Eylül tarihlerinde *Budapesti Hírlap* gazetesi "Magyarok Konstantinápolyban" başlıklı bir dizi haberle adeta iki milletin tarihsel bağına vurgu yapmıştır. Ayrıca Rus tehdidi ve tehdide karşı birlikte hareket etme düşüncesi, gazetenin üzerinde durduğu bir diğer önemli konu olmuştur¹⁵.

1888 Yılında Macarların İstanbul Ziyareti

Macarların 1887 yılında İstanbul'a gerçekleştirmiş olduğu ziyaretler aynı şekilde bir sonraki yıl da devam etmiştir. 31 Temmuz 1888 tarihli Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesinden Yıldız Saray-ı Hümayununa yazılan tezkerede, Macarların İstanbul'a yaptıkları seyahatten duydukları memnuniyet ve teşekkürün tercümesi bildirilmektedir. Tercümede; Macarların Boğaziçi sahilindeki Ferah kazasını (bugün Üsküdar sınırları içerisinde) hoşlanarak seyrettiklerini ve dünyada emsali bulunmayan İstanbul'u görme şerefine ve saadetine nail olup hoş bir hatıra bıraktıklarını ifade ettiklerine yer vermiştir. Memleketlerine geri döndüklerinde sadece seyahatten duydukları memnuniyeti değil aynı zamanda iki millet arasındaki dostluk emarelerini de vatandaşlarına anlatan seyyahlar, Macarların Türklere duydukları sempatiyi körüklemişlerdir¹⁶. Macarlar kardeş gördükleri Osmanlı milletine daima hürmet ve muhabbet beslediklerini ifade ederek, binlerce kez tecrübe olunan Osmanlının mertliğinin onların hürriyet ve istiklaline olan düşkünlüğünden ileri geldiği güzellmelerini yapmaktan da geri durmamışlardır¹⁷.

13 Y..A...HUS.207/21, H-11-01-1305 (29 Eylül 1887), lef:3.

14 Budapesti Hírlap, *Magyarok Konstantinápolyban*, 5 október 1887, (7. Évfolyam, 272. Szám), ol. 5.

15 Budapesti Hírlap, *Magyarok Konstantinápolyban*, 6-7 október 1887, (7. Évfolyam, 275-276. Szám), ol. 6-7; Fővárosi Lapok, *Magyarok Konstantinápolyban*, 6 október 1887, 274. Szám, ol.2023; Bolond Istók, *A Magyarok Konstantinápolyban*, 9 október 1887, 10. Évfolyam, 41. Szám, ol.8.

16 Y..PRK.BŞK. 13/47, H-22-11-1305 (31 Temmuz 1888).

17 Y..PRK.BŞK. 13/47, H-22-11-1305 (31 Temmuz 1888), lef:2.

görsel

Akademik
Bakış

271

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Seyyahlar, İstanbul'un güzelliklerini merakla gözlemlerken aynı zamanda Osmanlı kültürü, ordusu ve ticareti hakkında da bilgi sahibi de olmuşlardır. Bazen İstanbul'a ziyaretleri sırasında her Cuma saat beş buçukta Müşir Fuat Paşa'nın başkanlığında ilerleyen merasim hazırlıkları ve düzeniyle başlayan ve namazın kılınına kadar devam eden padişahın selamlık törenine de şahit olmuşlardır. Seyyahlar namazın kılınısının hemen ardından burada kahvelerin içildiğini ve sonrasında askerlerin resmî tören geçişini yapmaya başladıklarını görmüşlerdir. Hatta böyle kahraman askerler görmenin herkese nasip olmadığını ifade ederek, Osmanlı askerinin asker olmak için doğduğunu, uzun boylu ve geniş göğüslü kahramanlar olduklarını dile getirmişlerdir. Merasimi detaylıca anlatan seyyahlar törenden sonra padişahla birlikte Yıldız Saray-ı Hümayununa geldiklerini anlatılarına eklemiştir. Buraya gelir gelmez halkın artık dağıldığını ve ziyafet için Tepebaşı bahçesine gittikleri bilgisini paylaşmışlardır. Bahçede gerçekleşen ziyafetin Osmanlı-Macar bayraklarının göndere çekildiği harikulade hazırlanan bir düzenleme olduğu, yine seyyahların gözünden kaçmamıştır. Balak Bey'in (İstanbul Valisi) seyyahları bahçe kapısında karşıladığı detayı verildikten sonra, yetmiş kişiden oluşan bu grubun hiçbir siyasi düşünceye bağlı kalınmaksızın bu ziyareti gerçekleştirdiği vurgusu yapılmıştır. Gecenin ilerleyen saatlerinde seyyahlar, Topkapı Sarayı'nın güzelliğinin dünyanın hiçbir yerinde olmadığını, Ayasofya Cami-i Şerifinden bahsederken ise, o sırada muhafazası altından yapılan bardaklarda şerbetler getirildiğini aktarmışlardır¹⁸.

Yine Fővárosi Lapok gazetesi Budapeşte'den İstanbul'a giden seyyahlar hakkında bilgi verirken, padişahın selamlık töreninde en uygun yerlerin Macar ziyaretçilere verildiğinin altını çizmiştir. Padişahın selamlama töreninde onlara yönelerek el salladığını ve nezaketen teşekkür ettiğine satırlarına eklemiştir. Törenden sonra Macar kafflesinin topluluğun tezahüratları arasında çoşkulu bir şekilde karşılandığı bilgisini okuyucuyla paylaşmıştır. Gazete, kafilenin padişah ve halk tarafından sarayın bahçesinde ağırlandığı ve burada onları Szechenyi'nin ve belediye başkanının karşıladığı detayını da vermiştir. Gezinin ileri gelenlerinin padişaha saygılarını sunarken, aralarında Kálmán Thaly'nin¹⁹ de bulunduğu, ayrıca saygı sundukları kişiler arasında Osman Paşa'nın da olduğu yine gazetenin paylaştığı bilgiler arasındadır. Padişah, gezi grubunun birkaç üyesine ve gazete yazarlarına Mecidî Nişanı vererek²⁰ töreni sonlandırmıştır.

18 Y..PRK.BŞK. 13/47, H-22-11-1305 (31 Temmuz 1888), lef: 3.

19 Macar Bilimler Akademisi üyesi. Politikacı, tarihçi ve şair. Daha geniş bilgi için bkz: Kézikönyvtár, Magyar életrajzi lexikon, T, TY, Thaly Kálmán <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/thaly-kalman-78223/?list=eyJmaWx0ZXJzJ0J0eyJNVSI6IFSiT-kZPXoxFWF9MZXhpa29ub2tfNzQyOEQiXXosICJxdWVWyeSI6ICJLXHUwMGUxbG1c-dTAwZTFuIFRoYWx5Ino> Erişim tarihi: 27.10.2023.

20 Fővárosi Lapok, *Magyarok Konstantinápolyban*, 5 október 1888, 275. Szám, ol.2023. Budapesti Hírlap gazetesi çalışmı Oswalt Sándor'a dördüncü sınıf Mecidi, Macar Devlet Demiryolları Müfettişi Aladár Medveczky ise Beşinci Sınıf Mecidi ile ödüllendirilmiştir. Bkz: Nemzet, *Magyarok Konstantinápolyban*, 6 Október 1888, (7. Évfolyam, 2193. Szám). ol.1-2.

İstanbul'u ziyaret eden Macarlar basın aracılığıyla bu izlenimlerini ileri derecede diğer vatandaşlarıyla da paylaşmıştır. Macarların İstanbul'a geldiklerinde nasıl karşılandıklarını ele alan 6 Kasım 1888 tarihli Budapesti Hírlap gazetesi; Türklerin beş gün boyunca Macarları başkentlerinde büyük bir sevgi ve dostlukla ağırladıklarını ifade ederek, seyahat eden Macarların Macar-Türk dostluğunun ebediyen garanti altına alındığına inandıklarının altını çizmiştir. Bu kutlamanın en yüksek komuta merci olan padişahın emriyle yapıldığı, samimi ve sıcak olduğu söylenebilecek bu kardeşliğin gösterilmediği tek bir olayın bile yaşanmamış oluşu gazete muhabirinin gazeteye gönderdiği bilgiler arasındadır. Ziyaretçilere göre dünyanın en güzel şehri Macarları konuk ediyordu. İstanbul'a ulaştıklarında şehrin ihtişamına mı yoksa insanların sempatik kıyafetlerine mi hayran kalmanın şaşkınlığı içerisinde olduklarını gizleyememişlerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere seyahatin ilk günü padişahın selam töreninde Macarlar ayrıcalıklıydı ve bu görkemli töreni en iyi yerden izleyebilmek için onlara özel yer ayarlanmıştı. Selam töreninden sonra padişah, Macarlara eşlik etmesi için kendi yaveri Ahmet Şefik Bey'i görevlendirmiştir. Şefik Bey Macarlara İstanbul'un saraylarını, padişahın hazinesini ve İstanbul'daki camileri gezdirmiştir. Gezdirmenin yanında kafiledekilere Fransızca her şeyi anlatmıştır. Ziyaretçiler Dolmabahçe'nin muhteşem odalarından birinde gülsuyu ve sigara ikramlarıyla karşılandıklarını ifade etmişlerdir. Sadece ileri düzey kişilerin bulunabileceği bu yerde Széchenyi Paşa da bulunmakla birlikte, paşa tüm zamanını vatandaşlarıyla geçirmiştir. Paşanın yurttaşlarının ziyaretlerinin mümkün olduğunca keyifli ve verimli geçmesi için hayli çaba gösterdiği dikkat çekmiştir. Misafirler "Mecidi" adı verilen bir düzen içerisinde ağırlanmış ve padişahın yaveri ziyaretçilerle yakından ilgilenmiştir. Haftanın ilk günü sabah Hotel d'Angleterre'de gerçekleşen törenle yaver konuklara madalyalarını dostça bir tokalaşma eşliğinde takdim etmiştir. Öğle yemeğinde ise Fransız ve Türk lezzetlerinden oluşan ziyafetler silsilesi birbirini takip etmiştir. Bu sırada Kálmán Thaly büyük bir coşku ve tezahüratla kadehini padişaha ve Türk-Macar dostluğuna kaldırmıştır. Bu kadehin kaldırıldığı esnadaki konuşma Macar Akademisi delegesi Dr. Ignác Kúnos tarafından tercüme edilmiştir²¹. Yaklaşık bir buçuk saat süren öğle yemeğinden sonra etrafı dolaşan Macar ziyaretçiler Türkiye saatiyle altıda Pera sokaklarını dolaşıp otellerine geri dönmüşlerdir. Ertesi gün sabah kahvaltısından sonra Széchenyi Paşa Macarlara yangın söndürme alayını göstermek istemiştir. Nitekim İstanbul'daki itfaiye teşkilatının çalışma şeklini anlatıp-gösterdikten sonra Macar ziyaretçiler, ziyaretin kısa olmasının vermiş olduğu üzüntüyü dile getirerek İstanbul'dan ayrılmışlardır²².

Macarların doğu gezisi olarak adlandırdıkları bu seyahatin bilimsel

- 21 Székely Nemzet, *Magyarok Konstantinápolyban*, 7 október 1888, (5. Évfolyam, 154 Szám), ol. 3-4.
- 22 Budapesti Hírlap, *Magyarok Konstantinápolyban*, 6 október 1888, (8. Évfolyam, 276. Szám), ol. 9-10; Székely Nemzet, *Magyarok Konstantinápolyban*, 7 október 1888, (5. Évfolyam, 154 Szám), ol.3-4.

görsel

Akademik
Bakış
273
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

sonuçları da olmuştur. Esas olarak Rákóczi anıtını araştırmak için oraya giden Kálmán Thaly, hem Rodos'ta hem de Thököly'nin mezarının bulunduğu İzmit'te şaşırtıcı keşifler yapmıştır. Her iki yerde de değerli Macar kalıntıları bulmuştur. Ilona Rákóczi ve Ilona Zrínyi'nin küllerinin nerede olduğuna dair birçok önemli belgeyi kopyalamış, bazılarını yanında götürmüş, bazılarını ise daha sonra kopyalayabilmiştir. Ayrıca Rodos'taki anıtların ve İzmit'teki Thököly'nin mezar fotoğraflarını da çekmiştir. Thaly araştırmalarının sonuçlarını ayrıntılı olarak Akademi'ye veya Tarih Kurumu'na rapor etmek için dosyalamıştır²³.

Osmanlı Devleti, ülkesine gelen ziyaretçiler arasında Macarları ayrı tutmuş onlara ayrı ilgi göstermiştir. Misafirperverliğin en iyi şekilde gösterilmesi için görev dağılımları yapılmış, devlet kurumları hazır hale getirilmiştir. 1888 yılının eylül ayında yine İstanbul'a gelen Macar seyyahlarıyla ilgilenme görevi bu defa belediyeye verilmiştir. Altıncı Daire-i Belediye tarafından bir ziyafet düzenlenmesi için doğrudan padişahın emri bulunmaktadır²⁴. Ziyafetten sonraki gün ise söz konusu altmış-yetmiş kadar seyyahın Hazine-i Hümayun'u görmek istedikleri gündeme gelmiş fakat buranın gezilmesi özel izne tabi tutulmuştur. Nitekim Hazine-i Hümayun'un görülmesine müsaade edilmesi için ilgili kişiler padişaha talepte bulunmuşlardır²⁵. Netice hakkında herhangi bir kaynağa ulaşamamış olmasının yanında dönemin Osmanlı-Macar ilişkilerine bakıldığında bu talebin olumlu değerlendirileceği kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Keza XIX. yüzyılın sonunda Türk-Macar yakınlaşması daha ileri seviyelere ulaşmıştır²⁶.

Burada şunu da ifade etmek gerekir, Macar ziyaretçilerin kabileler şeklinde gelmelerinin yanı sıra bireysel-belirli amaçlar doğrultusunda da İstanbul'a geldikleri görülmektedir. Her iki durumun ortak noktası ise, Macar gözünden geç dönem Osmanlı İstanbul'unun intibacı olmuştur. Dönemin İstanbul tasvirini vatandaşlarına mektupla anlatmaya çalışan Macar Türkolog Ignác Kúnos, şehrin büyümesine kendini kaptırdığını ifade etmektedir: *Bir Mayıs sabahı idi. Uyku sersemliğinden silkinerek kamaramdan güverteye çıktım. Gözümü fal taşı gibi açıp bir de ne göreyim! Cennet kapısı mı açıldı, yoksa hala uykuda muyum?*²⁷ Bu söyleminin üzerinde beş yıllık Osmanlı ikameti sonucunda İstanbul'un bütün güzelliklerini mektuplarla Macarlara anlatan Kúnos, aynı zamanda İstanbul'a gelen Macar kabilelerin karşılanma merasimlerinde de yer almıştır. Yine İstanbul'da çalışma gezisinde bulunan Macar bilim adamı Ármin Vámbéry onuruna İngiliz ve İtalyan büyükelçileri

- 23 Nemzet, *Magyarok Konstantinápolyban*, 15 október 1888, (7. Évfolyam, 2202 (285) Szám). ol. 4.
- 24 İ..DH..1099/86170, H-21-01-1306 (27 Eylül 1888).
- 25 TS.MA.e. 240/111, H-22-01-1306 (28 Eylül 1888).
- 26 Ferdî Çiftçiöğlü-Erika Veresova, "I. Dünya Savaşı Sırasında Türk-Macar Yakınlaşması: Nezaket Örnekleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), Kütahya 2021, s. 310-325.
- 27 Melek Çolak, *Macar Arşiv Belgeleri Işığında Ignác Kúnos'tan Türkoloji Mektupları ve Eleştiriler (1885-1890)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 58.

görsel

bir akşam yemeği vermiştir. Akabinde Ödön Széchenyi²⁸ Paşanın eşliğinde ünlü akademisyen Vilmos Fraknói'nin, Macar Akademi Genel Sekreteri Adolf Strauss'un ve Ignác Kúnos'un da hazır bulunduğu bir konser düzenlenmiştir. Konserde padişahın ilk kemancısı ve Macar piyanist Helyei de yer almıştır. İstanbul'daki Macarlar kutlamayı Yıldız Köşkü'nün pencerelerinden seyrederken, padişahın yaveri onlara çay ve meşrubat ikramında bulunmuştur²⁹.

1889 Yılında Macarların İstanbul Ziyareti

Hemen her alanda kendini gösteren Türk-Macar yakınlaşması karşılıklı ziyaretlerde de devam etmiştir. 1889 yılının Nisan ayında Peşte'den İstanbul'a bir seyyah kafilesi gelmiştir³⁰. Macaristan Devlet Demiryolları Budapeşte Bilet Ofisi tarafından düzenlenen İstanbul gezisinde ofis büyük bir başarı elde etmiştir. Geziye katılanlar İstanbul'da her zaman olduğu gibi çok iyi karşılanmışlardır. Kafileyi padişah adına Balak Bey, o dönem Üsküdar ve Kadıköy'ün asayişini sağlamakla görevli Ali Şamil Bey ve Cevat Paşa karşılamıştır. İmparatorluk sarayları ve kurumları gezginlere açılmış, ziyaret etmelerine izin verilmiştir. Ayrıca padişahın kafile onuruna bir öğle yemeği vereceği de duyurulmuştur³¹.

Macar ziyaretçilere gösterilen özel ilgi Avusturya-Macaristan monarşisi ile Türkiye arasındaki dostane ilişkilerin hoş bir işareti olarak kabul edilebilir. Son Selamlık vesilesiyle Macarlar, Mareşal Fuad Paşa aracılığıyla teşekkürlerini ileten padişahı üç kez alkışlayarak selamlamışlardır. Piccolo Campo'nun zengin bir şekilde dekore edilmiş salonunda Macar konuklar onuruna bir öğle yemeği verilmiştir. Padişah tarafından verilen akşam yemeğinde, başkentin belediye başkanı masanın başına oturtulmuştur. Diğer ileri gelenler arasında Avusturya-Macaristan başkonsolosu Kvassay, padişahın yaverleri ve diğerleri de hazır bulunmuştur. belediye başkanı, padişah adına topluluğu selamlamış ve bunun üzerine Borostyányi önce Macarca sonra Fransızca olarak padişahı özellikle de Türkiye'nin askeri gücünün reformcusu olarak övmüştür. Ardından askeri orkestra Türk marşını ve Rákóczy marşını çalmıştır. Bu marş orada bulunanlar tarafından coşkulu tezahüratlar ve alkış sesleriyle karşılık bulmuştur. Masada Szécheny Paşa, Macar Devlet Demiryolları müdürü Schober, imparatorun yaveri ve Nazım Bey de bulunmaktadır. Öğle yemeğinden sonra bahçede bir konser ve havai fişek gösterisi

28 Bir Macar asilzadesinin oğlu olan Ödön Széchenyi, Sultan Abdülaziz döneminde Türkiye'ye gelmiş ve Osmanlı'nın son yarım asrı boyunca İstanbul itfaiyesini yönetmiştir. Detay için bkz: Kemalettin Kuzucu, "Széchenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, (14), İstanbul, 2006, s. 31.

29 Pesti Hírlap, *Magyarok Konstantinápolyban*, 25 szeptember 1888, 10. Évfolyam, 265. Szám, ol. 7; Kolozsvár, *Magyarok Konstantinápolyban*, 26 szeptember 1888. 2. Évfolyam, 223. Szám, ol. 3.

30 İ..DH. 1131/88370, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889); Y.. A...HUS. 224/81, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889), lef 1.

31 Nemzet, *Magyarok Konstantinápolyban*, 26 Április 1889, (8. Évfolyam, 2391. Szám. ol. 3.

görsel

Akademik
Bakış

275

Cilt 17

Sayı 34

Yaz 2024

yapılmıştır. Cumartesi akşamı Kúnos, Borostyányi, Pál ve Henrik Schwimmer, Yıldız Köşkü'nde Avusturya-Macaristan Büyükelçiliği müsteşarı Carl-Rosenburg'un da katıldığı öğle yemeğine çağırılmışlardır. Padişah, Müşir Gazi Osman Paşa tarafından temsil edilmiş; ayrıca Münir Paşa ve Mehmed Paşa, Szechenyi Paşa ve imparatorun yaveri de hazır bulunmuşlardır. Padişah, Budapeşte Gönüllü İtfaiye Teşkilatı tarafından gönderilen kitabeyi ve sanatsal bir şekilde işlenmiş gümüş kadehi kabul etmiş ve ziyaretçilerin listesini almıştır. Kúnos, Borostyányi ve Schwimmer kardeşlere İmtiyaz Nişanı verilmiştir. Kont Széchenyi ise İmparatorluk emir subayı unvanı ve rozetini almıştır. Macar ziyaretçilerinden sadece üçü padişahın huzuruna çıkma şerefine erebilmiştir³².

İstanbul'a gelen Macar ziyaretçileri için bütün düzenleme ve planlamaların yapılmasına rağmen, dönemin belgelerinden edinilen bilgilere göre padişahın huzuruna çıkma konusunda kısmen de olsa bir karışıklık ortaya çıkmıştır. Burada seyyahların Avusturya sefaretı vasıtasıyla mı yoksa bir aracı yoluyla mı kabul edilecekleri hususu kargaşaya sebep olmuştur³³. Nitekim bu belirsizlik Osmanlı bürokrasisinde yazı trafiğine sebep olmuş ve nihayetinde seyyahların Avusturya-Macaristan Sefareti vasıtasıyla kabul buyurulmalarının daha uygun olacağı yönünde karar verilmiştir³⁴. Ticaret ehli ve sanayicilerden oluşan seyyah kaflesi 23 Nisan 1889 sabahı saat sekizi çeyrek geçe Macaristan'dan hareket edeceği bilgisi Osmanlı yetkililerine telgrafla bildirilmiştir. Öncelikle Tırnova istasyonuna uğrayıp daha sonra ise Sirkeci istasyonuna ulaşacağı yine telgrafta belirtilmiştir.

Seyyahlar padişahın onayıyla Beyoğlu'nda bulunan Rotşild oteline yerleşmişlerdir. Ayrıca padişah her zamanki gibi seyyahlara gerekli ilgi ve alanın gösterilmesini emretmiştir. Bu doğrultuda şehremaneti mektupçusu Nazım Bey'e seyyahlarla ilgilenmesi görevi verilmiş ve Nazım Bey gerekli ilgiyi gösterdiğini ve seyyahların bu ilgiden memnun kaldıklarını şehremanetine iletmiştir³⁵. Otelde kalanların isimlerinin tutulduğu liste: Ticaret Odası azasından Şövalye Döşarl Adler, Madam Arteni, Mühayyizan-ı memurinden Lüi Şuber ve zevcesi, geniş arazi sahiplerinden Alexandr Kazıbag, Lorns Buruvenhob, Sen Roter ve zevcesi, A stefan, Mülazım Şövalye Rail, Ahuk, Reva İsrada, Veri', Ruhbandan Josef Medyijendi, emlak sahiplerinden Dörtran Petri, Ashab-ı emlaktan Mişel Helbert, Rodolf Lukas, Fabrikacı Sen Frankil, Emrik Dömanjede, Avukat Alexandr Muhay, Zotan Dobakoy, Fabrikacı Marti, Muallim Stala, Avukat Edvar Dohon ve zevcesi, Fransuva Hoşer ve zevcesi'dir³⁶. Ziyaretçilerin sosyal statüleri ve mesleklerine bakıldığında toplumun hemen her kesiminden Macar vatandaşın İstanbul ziyaretine katıldığı

32 İ..DH.1131/88370, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889); Y.. A...HUS. 224/81, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889), lef 1.

33 İ..DH. 1131/88370, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889).

34 Y..A...HUS. 224/81, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889) lef 1.

35 Y..A...HUS. 224/81, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889) lef 2.

36 Y..A...HUS. 224/81, H-23-08-1306 (24 Nisan 1889) lef 4.

görülmektedir. Toplumun büyük bölümünde ilgi uyandırdığı görülen bu ziyaretlerin daha önce de ifade edildiği üzere plan-program yapılmadan gerçekleşmesi söz konusu olamazdı. XIX. yüzyılın sonuna doğru Macar seyyahların İstanbul'a ziyaretlerinin geleneksel hale gelmeye başladığı dönemde bu ziyaretler belirli ritüeller eşliğinde yapılmaya başlanmıştı. Bu doğrultuda 28 Nisan 1889 tarihinde yapılması planlanan ziyaretin haberi yine İstanbul'a bildirilmiştir. Macaristan Şimendifer şube müdürü Mösyö Şumber, geçen yıl olduğu gibi bu sene (1889) de Macar seyyahların İstanbul'a ziyarette bulacakları haberini Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitabet-i Celilesi'ne bildirmiştir. Bu haberin yanı sıra seyyahlara kolaylık ve gidip-gelme ücretinin daha ucuz fiyatlandırılmasını talep etmiştir. Defteri tutulan seyyahların sayısının Viyana ve Transilvanya'dan gideceklerle beraber altmış altı kişi olduğu fakat bu sayının doksani bulabileceğini satırlarına eklemiştir. Seyyahların isimlerinin tutulduğu defterin Osmanlı yetkililerine gönderildiği bilgisiyle yazısını sonlandırmıştır³⁷.

1890 Yılında Macarların İstanbul Ziyareti

Macarların İstanbul'a ilgisi XIX. yüzyılın sonuna doğru giderek artmış ve bu ilgi Macarları İstanbul'a ziyaret planları yapmaya sevk etmiştir. 1890 yılı başları itibariyle Peşte Başşehbenderi Mehmet Asım bin Cahit tarafından yine belirli sayıda Macar seyyahının İstanbul'a geleceği haberi verilmiştir. Kafilenin paskalya günlerinde İstanbul'a ulaşmak üzere Macaristan'dan yola çıkacakları bildirilmiştir. İstanbul'a gelecek kafilede Macar asilzadesi, Macar zenginleri ve bazı Macar ileri gelenlerinin olduğu detayını da Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitabet-i Celilesi'ne bildirmiştir³⁸. Nitekim 3 Nisan 1890 tarihli ve 2258 numaralı tahriratta birkaç gün zarfında İstanbul'a ulaşacak olan seyyahların Peşte'den hareket ettiği haberi gelmiştir. Peşte Başşehbenderi Mehmet Asım bin Cahit, seyyahlardan bazılarının padişaha hediyeler takdim etmek istediklerini yazısında belirtmiştir³⁹. Nitekim 6 Nisan 1890 tarihinde seksen Macar uyruklu ziyaretçi İstanbul'a gelmiştir. Ziyaretçiler için hemen ertesi gün (Pazar) Hazine-i Hümayunu görmek ve gezmek için padişahın izin istenmiştir. İzni seyyahlar adına Ferik Rıza Paşa tebliğ etmiş ve nihai kararın her zaman olduğu gibi padişahın olduğu vurgusuyla netice beklenmiştir⁴⁰. Kafilenin gezi programı için gerekli izinlerin yazışmaları yapılırken diğer taraftan ziyaretçilerle Altıncı Belediye Dairesi ilgilenmektedir. Belediye geçmiş senelerde olduğu gibi yine saat beşte Tepebaşı Tiyatrosunda bir ziyafet gerçekleştirmiştir. Zaten bu yönde padişahın fermanı da bulunmaktadır⁴¹. Ziyaretçilere verilen ziyafet sonrasında Altıncı Belediye Daire Müdürü onlara bir söylevde bulunmuştur. Bu nutuk öncelikle padişaha arz olunmuş ve olur alındıktan sonra seyyahlara okunmuştur. Nut-

37 Y..PRK.TŞF., 2/67, H-27-08-1306 (28 Nisan 1889) lef :4.

38 Y..PRK.EŞA, 10/83, H-22-07-1307 (14 Mart 1890).

39 Y..PRK.EŞA, 10/92, H-12-08-1307 (3 Nisan 1890).

40 TSMa No: 536/384-241/33, H-15-08-1307 (6 Nisan 1890).

41 Y..PRK.TŞF., 2/90, H-21-08-1307 (12 Nisan 1890), lef:2.

görsel

Akademik
Bakış

277

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

kun anlaşılır olması açısından Fransızca olarak okunması daha uygun görülmüş ve öyle okunmuştur⁴². Müdürün nutkunda seyyahlarla gerçekleştirilen ziyafetin ilelebet unutulamayacağı, bu yolda övgüye sebep olacağı ve bunun daha da yayılması temennileriyle Osmanlı-Macar bağı üzerinde durulmuştur. Müdürün nutkuna karşılık seyyahlar da bir metin yazmışlar ve bunu padişaha sunmuşlardır⁴³. Diğer taraftan Altıncı Daire-i Belediye Müdürü Balak Bey de padişaha sunduğu raporda Macar seyyahlar için düzenlenen ziyafetin yüz on yedi liraya karşılık geldiğini bildirmiştir⁴⁴.

Macar seyyahlar İstanbul'a yapmış oldukları seyahatlerden duydukları memnuniyeti her zaman olduğu gibi Macar basınında dile getirmişlerdir. Seyyahlar sadece memnuniyeti değil gösterilen alaka neticesinde iki milletin ortak hareket etme gerekliliklerine de dikkat çekmişlerdir. Peşte'de yayımlanan Nemzet Gazetesi'nin 30 Mart 1890 tarihli nüshası tercüme edilerek elçilik vasıtasıyla gönderilmiştir. Tercümeleri yapılan bentlerde; Devlet-i Âliyye-i Osmaniye'nin eski gücüne kavuşmasının Macaristan için çok önemli olduğu dile getirilmiştir. Son birkaç sene içerisinde Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı tehlikelerde kendi gayretiyle emniyeti sağlayıp olayları bertaraf edebilmesinin Avrupa devletlerince dahi takdire şayan görüldüğü ifade edilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus muhaberesinin o kadar büyük bir olay olduğunu, burada sadece devleti yönetenlerin değil tüm milletin tehlikede kaldığını belirtmişlerdir. Osmanlı'nın bu durumdan kendini kahramanca kurtardığını da eklemiştir. Devamında II. Abdülhamit'in tahta geçtiği sırada bir zamanlar dünyayı hayran bırakan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin bir girdabın içinde olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu dönemin, hazinede ordunun masrafı için gerekli akçenin dahi bulunmadığı, Hristiyan ahalinin her tarafta isyanlara kalktığı, en kötüsü ise Müslümanların dahi hükûmetten memnun olmadıklarını ileri sürdükleri bir dönem olduğunu detaylandırmışlardır. Osmanlı tahtında altı ay arayla iki kere değişim gerçekleştiğini, devlet ileri gelenlerinin vatanın huzuru için gayret edecekleri yerde birbirleri aleyhine entrikalar içerisinde bulduklarını belirtmişlerdir. Devlet-i Aliyye'nin içinde bulunduğu bu buhrandan yararlanmak isteyen Rusya'nın beklediği uygun ortamın oluştuğunu düşündüğü ve Çar tarafından orduların Prut'a yönlendirildiği, tam bu sırada II. Abdülhamit'in cülus dönemine denk geldiği bilgisine de yer vermişlerdir. II. Abdülhamit'in devlet ileri gelenleri ve kumandanlarla görüşerek devletini kurtardığını satırlara ilave etmişlerdir. Devletin hukukunu korumasında hayret derecesinde bir gayret gösterdiğine dikkat çekmişlerdir. Sadece birkaç vilayetin terk edildiği fakat barış ve asayişin korunduğu bildirilmiştir. Yine bu dönemde İstanbul ve Selanik şehirlerinin demiryollarıyla Avrupa'nın diğer şehirleriyle birleştirildiği söylenmiştir. Terk edilen vilayetlerden hicret eden Müslümanlar Memalik-i Osmaniye dahilinde iskân edilmiştir. Sanayi, ziraat ve ticaret gelişmiştir.

42 Y..PRK.TŞF., 2/90, H-21-08-1307 (12 Nisan 1890), lef:3.

43 Y..PRK.TŞF., 2/90, H-21-08-1307 (12 Nisan 1890).

44 Y..PRK.TŞF., 2/90, H-21-08-1307 (12 Nisan 1890) lef:2.

Maliye dahi düzeltilerek halka güven verilmeye başlanmıştır⁴⁵.

1891 Yılında Macarların İstanbul Ziyareti

Macarların hemen her yıl düzenledikleri İstanbul seyahati 1891 yılında da gerçekleşmiştir. Her zaman olduğu gibi yine belirli bir program/plan dahilinde bu ziyaretin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Seyyahların henüz Macaristan'dan hareket etmeden bütün yazışmaları tamamlanmıştır. Hatta Macar seyyahların isimleri, sosyal statüleri, idari görevleri ve mesleklerinin yazıldığı defterin bir nüshası Peşte Başşehbenderliğinden Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne Başkitabet-i Celilesi'ne gönderilmiştir⁴⁶. Esasen bu işlem İstanbul'a gerçekleştirilecek hemen her ziyarette yapılmaktaydı. Bazen seyyahların sayısında değişiklikler yaşanmış olsa da toplumun hemen her kesiminden bireyin ziyaret grubunda yer alması bu seyahatlerin ortak noktasını oluşturmuştur. Yine bazı ziyaretçilerin eşleri ve çocuklarını dahi beraberinde getirdikleri bilgisi defterlerde kayıt altına alınmıştır. Belirli bir plan dahilinde gerçekleşen bu ziyaretlerde gezilecek yerler dahi belirlenmiş-izin durumu gerekli ise izni alınmıştır⁴⁷-her adım için görevlendirmeler yapılmıştır (bazen yemek organizasyonun belediye tarafından yapılması örneğinde olduğu gibi). Tabi bütün bu planlı işleyişin masrafının çıkarılması da çok zor olmamaktaydı. 1889 yılı Ağustos ayının sonlarına doğru gerçekleştirilen ziyarette; 4700 kuruş meşrubat, 7000 kuruş mekulat (yiyecekler) olmak üzere toplam 11700 kuruş masraf çıkmıştır. 16 Mayıs 1891 tarihinde gerçekleşen ziyarette ise; 1400 kuruş çalgı masrafı, 1360 kuruş çiçek, 183 kuruş 10 para tütün ve sigara, 14183 kuruş şekerleme vesaire olmak üzere toplam 17116 kuruş 10 para masraf çıkmıştır⁴⁸. Toplamda 28816 kuruş 10 para olan iki kalem masraf, 18 Nisan 1891 tarihinde Altıncı Daire-i Belediye Müdürü Macit Bey imzasıyla Hazine-i Hassa Nezaretinden talep edilmiştir⁴⁹.

1892 Yılında Macarların İstanbul Ziyareti

Her yıl olduğu gibi 1892 yılında da Macarlar İstanbul'a iki farklı zamanda ziyarette bulunmuşlardır. İlki Nisan ayında yapılmış ve bu geleneksel ziyaretler grubunda değerlendirilebilir. İkincisi ise özel bir ziyaret olarak adlandırabileceğimiz bir amaç doğrultusunda yapılmıştır. Bu ziyaret modern Türk itfaiyesinin kurucusu kabul edilen ve ölümüne kadar (1922) İstanbul itfaiye

45 Y..PRK.EŞA., 10/102, H-29-08-1307 (20 Nisan 1890).

46 Y..PRK.EŞA., 13/27, H-11-08-1308 (22 Mart 1891).

47 Seyyahlar belirli yerlere padişahın izni dahilinde gezip görebilmekteydiler. 14 Nisan 1892 tarihindeki Hazine-i Hümayun'u ziyaret için Teşrifat-ı Umumiye Nazırı Münir Paşa Hazine-i Hümayun Kethüdalığı Canib-i Alisine tebliğde bulunmuştur. "Macar seyyahininin seksen bu kadar kişinin yarınki perşembe günü iki takım olarak iki saat fasıla ile Hazine-i Hümayun-u seyr-ü temaşa eylemelerine müsaade-i seniyye-i hazreti padişahi şeref müteallik buyurulmuş olduğu Teşrifat-ı Umumiye Nazırı Devletlü Münir Paşa Hazretleri tarafından tebliğ kılınmış olmağla alel usul icabının icrası babında emir ve irade efendim hazretlerininindir. Fi 16 Ramazan 309, 1 Nisan 308. Ser Kurenay-i Hazreti Şehriyari". TS.MA.e, 242/73, H-16-09-1309 (14 Nisan 1892).

48 Y..PRK.TŞF., 3 /19, H-07-10-1308 (16 Mayıs 1891).

49 Y..PRK.TŞF., 3 /19, H-07-10-1308 (16 Mayıs 1891), lef:2.

görsel

Akademik
Bakış

279

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

alaylarını yönetmiş olan Ödön Széchenyi'ye özel bir ziyaret olmuştur⁵⁰. Macar ziyaretçi kafilesi ise, İstanbul itfaiye alayı kumandanı saadetli Széchenyi Paşa'ya bazı hediyeler vermek üzere Macaristan itfaiye alay vekillerinden oluşmaktaydı. Sultan Abdülhamid tarafından gazeteci Dr. Kovács Dénes'in ifadesiyle bir akraba gibi karşılanmış olan Macarların Türklerden gördükleri dostane ilgi Macar gazetelerindeki yerini almıştır⁵¹.

Macarların Osmanlı başkentine birbiri ardına yaptıkları ziyaretler, iade-i ziyaret düşüncesini gündeme getirmiştir. 23 Ağustos 1892'de Macar seyyahların İstanbul'u ziyaretlerini iade maksadıyla Macaristan'a bir heyetin gönderilmesi padişaha sunulmuştur⁵². Padişah ziyarete olur vermiş fakat ziyaretin bir müddet ertelenmesini istemiştir. Ertelenme sebebi ise Macar seyyahları İstanbul'a geldikçe onlara gösterilen hüsn-i muamele Avusturya Devleti ve sefirini pek rahatsız etmiştir⁵³.

XX. yüzyılın başlarında artık hemen her alanda birlikte hareket etme girişimi belirli ideolojilerde de kendini göstermiştir. Macaristan'ın Turan hareketi kapsamında en önem verdiği ülke Türkiye olmuştur. Türkiye ile Turancı ilişkilerin geliştirilip güçlendirilmesi amacıyla İstanbul'da Türk-Macar Dostluk Cemiyeti kurulmuştur. Bu derneğin kuruluşu Pal Teleki'nin başkanlığında üç kişilik bir Turancılar heyetinin İstanbul'u ziyareti sırasında gerçekleşmiştir. İstanbul'daki bu derneğin Macaristan'daki cemiyet gibi örgütlenmesi hedeflenmiştir⁵⁴. Nitekim I. Dünya Savaşı arifesinde güçlenen bağ birlikte savaşa girmeye sonuçlanmış, her iki ülke de büyük kayıplar vermiştir. Böylelikle her iki ülke kendi kurtuluş mücadelesine baş koymuştur. Cumhuriyet döneminde ise ortak hareket etme girişimleri yapılan planlamalarda kendini göstermiştir.

Sonuç

Türk Macar ilişkilerinin tarihsel seyri XIX. yüzyılda değişiklik göstermiştir. Bunda Macar mültecilerinin Osmanlı ülkesine gelmesi belirleyici olmuştur. Mülteciler arasında devlet yöneticilerinin ve bağımsızlık önderlerinin bulunması ve bunların Osmanlı Türklerini kendilerine yakın görmeleri yeni bir dönemi başlatmıştır. İstanbul bu bağlamda Macar halkı için sığınacak güvenli bir liman görevini üstlenmiştir. Burada yüzyılın ikinci yarısında bir Macar kolonisinin bulunduğunu biliyoruz. Kendi öz yurtlarından sonra genelde Osmanlı ülkesini özelde ise İstanbul'u yaşamlarını devam ettirebilecekleri yer

50 Kemalettin Kuzucu çalışmamızın 1892 yılını içeren bilgilerini ele alan bir tebliğ sunmuş ve bu tebliğ yayımlanmıştır. Bkz. Kuzucu, a.g.t., s.221,222.

51 Macar itfaiyeci alayının İstanbul ziyareti Kuzucu tarafından detaylıca anlatılmıştır. Bkz: Kuzucu, Macarların 1892 Yılındaki İstanbul Ziyaretleri, s.223-232. Bu özel ilginin anlatıldığı Macar gazetesi: *Vasárnapi Ujság* "Magyar Tüzoltók Konstantinápolyban", 32. Szám. 1892. XXXIX. Évfolyam, 7 Augusztus 1892, ol.549-551). Ayrıca gazete haberinde Macar itfaiyeci alayıyla Szechenyi Paşa'nın çekildiği bir adet fotoğrafa da yer verilmiştir.

52 Y..A...HUS. 263/120 (23 Ağustos 1892).

53 Y..A...HUS. 264/28 (27 Ağustos 1892).

54 Tarık Demirkan, Macar Turancıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Haziran 2000. s.36.

olarak seçmişlerdir. Bu hisler doğrultusunda ikinci bir vatan olabilme durumundaki İstanbul Macarlar için merak uyandıran şehirlerin başında gelmiştir. Koşulların elverdiği ölçüde gerek bürokratik gerek kültürel ziyaretler gündeme gelmeye başlamıştır. Fakat bu ziyaretler biraz daha ertelenecektir. Keza yüzyılın ikinci yarısında her ne kadar Macarlar sıkıntılarını bertaraf etmişlerse de Osmanlı Sırplar ve Ruslar ile savaşmak durumunda kalmıştır. Macarlar Osmanlı'nın bu durumu karşısında maddi manevi her türlü yardımı göstermiştir. Yaralı askerlerin ilk yardım ihtiyaçlarından tutun, Plevne kahramanı Osman Paşa'ya övgü dolu marşlar bestelenmesine kadar, Macar öğrencilerin Avrupa'da Osmanlı lehine nümayişler düzenlemesinden Macar orkestraların konser verip yardım parası toplamasına kadar büyük bir destek örneği göstermişlerdir. II. Abdülhamid bu gelişmeler karşısında Macarlar için büyük önem taşıyan Korvinaları da onlara iade edince iki millet birbirine daha da yakınlaşmıştır. Karşılıklı bürokratik ziyaretlerin devamında özellikle Macarların daha fazla gerçekleştirdiği ziyaretler kendini göstermiştir. Bu ziyaretler muhakkak daha iyiye giden Türk Macar ilişkilerinin çıktılarını teşkil etmiştir. Belirli plan dahilinde ve toplumun hemen her tabakasından kişilerin bulunduğu ziyaretler sıradan turistik bir gezi mahiyeti taşımamaktadır. Öyle olsaydı İstanbul'a geldikleri andan itibaren devlet ricalinin karşılama törenlerine, gerekli ilgi alakaya ilgi duymazlar ve dikkat etmezler, sadece görsel doyumla yetinmeleri gerekirdi. Oysa ziyaretçiler hemen her bir gelişmeyi detaylarıyla not ederek ülkelerindeki gazeteler aracılığıyla vatandaşlarına bildirmişlerdir. Diğer taraftan bakıldığında Padişah Macar ziyaretçiler için özel törenler düzenlemiş, diğer uluslara gösterilmeyen (Cuma selamlığında en iyi yerlerin Macarlara verilmesi ve devletin özel kurumlarını görebilme izni gibi) davranışlar sergilemiştir. Bütün bunlar Macarlar arasında İstanbul'a olan ilgiyi daha da arttırmıştır. Yüzyılın son çeyreğinde artık Macar ziyaretleri ritüel haline gelmiştir. Bahar ayında gerçekleştirilen ziyaretler geleneksel hale gelirken yılda birden fazla geziler yapılmaya başlanmıştır. Bu gezilerin hemen hepsinden duyulan memnuniyet ise Macar ulusal basınındaki yerini almıştır. Türk Macar ilişkilerin bu yönlü seyri iki milleti daha da yakınlaştırmış, bu yakınlaşma belirli alanlarda iş birlikleri haline gelmiştir. I. Dünya Savaşında aynı safta yer almak, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ticari alanda gelişmesine katkı sağlamak, kurulan bu bağın sonuçları arasında gösterilmesi yanlış olmayacaktır. Nitekim eğitimde, tarımda, hayvancılıkta vs. pek çok alanda birlikte hareket edilmesi, ziyaretlerle zemini sağlam oluşturulan birlikteliğin sonuçlarıdır.

Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

HR.SYS. 1232/17. Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı

HR.SYS. 176/10. Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı

Arşiv

Akademik
Bakış
281
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

- İ..DH. 1131/88370. İradeler Dahiliye
İ..DH..1099/86170. İradeler Dahiliye
TS.MA.e, 242/73. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrağı
TS.MA.e. 240/111. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrağı
TSMA No: 536/384-241/33. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
Y..A...HUS. 224/81. Yıldız Sadaret Hususi Evrakı
Y..A...HUS.207/21. Yıldız Sadaret Hususi Evrakı
Y..A...HUS. 263/120. Yıldız Sadaret Hususi Evrakı
Y..A...HUS. 264/28. Yıldız Sadaret Hususi Evrakı
Y..MTV., 65/71. Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y..PRK.AZJ.12/41. Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal
Y..PRK.BŞK. 13/47. Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı
Y..PRK.EŞA,10/102. Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Y..PRK.EŞA,10/83. Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Y..PRK.EŞA,10/92. Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Y..PRK.EŞA,13/27. Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Y..PRK.TŞF., 2/90. Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-1 Umumiye Evrakı
Y..PRK.TŞF., 3 /19. Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-1 Umumiye Evrakı
Y..PRK.TŞF., 2/67. Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-1 Umumiye Evrakı

Sürelî Yayınlar

Macar Basımı

Bolond Istók,
Budapesti Hírlap,
Fővárosi Lapok,
Kolozsvár,
Nemzet,
Pesti Hírlap,

Székely Nemzet,
Vasárnapi Ujság

Araştırma ve Tetkik Eserler

ÇİFTÇİOĞLU, Ferdi & VEREŞOVÁ, Erika; “93 Harbi’nde Macarların Osmanlı Devleti’ne Desteği”, Karadeniz Araştırmaları, XVIII/71, 2021, s.613-626.

ÇİFTÇİOĞLU, Ferdi & VEREŞOVÁ, Erika; “I. Dünya Savaşı Sırasında Türk-Macar Yakınlaşması: Nezaket Örnekleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (68), Kütahya 2021, s.310-325.

ÇOLAK, Melek, Macar Arşiv Belgeleri Işığında Ignác Kúnos’tan Türkoloji Mektupları ve Eleştiriler (1885-1890), Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

DEMİRKAN, Tarık, Macar Turancıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 99, İstanbul Haziran 2000.

ERŐDİ, Béla, Csok Jása! A Török Küldöttség Látogatásának Emlékkönyve / Çok Yaşa! Türk Heyetinin Ziyaretinden Hatıra Kitabı, Akadémiai Kiadó, Budapeşte 2001.

FODOR, Gabor, Macar Gözüyle Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye (1850-1940), Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı 25, Yıl 2014/1, s.79-90.

Gör

KUZUCU, Kemalettin, “Macarların 1892 Yılındaki İstanbul Ziyaretleri”, Osmanlı İstanbul’u III, Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu Bildirileri, 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 25-26 Mayıs 2015, s. 219-242.

KUZUCU, Kemalettin; “Széchenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, (14), İstanbul, 2006, s.31-52.

MIZRAK, Sezgin Topal, “II. Abdülhamid Döneminde Türk-Macar İlişkileri”, XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler (IX. Cilt), 2022, s.629-650.

NAMAL, Yücel; Türk Macar İlişkileri, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2009.

NAZIR, Bayram; “II. Abdülhamid Donemi Osmanlı-Macar Dostluk İlişkileri”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 43, Erzurum 2010, s.309-317.

ÖZKAN, Ayşe, “1876 Osmanlı-Sırp-Karadağ Savaşı’nda Yabancı Gönüllüler”, Türklük Bilimi Araştırmaları 53. Sayı, 2023, 121-137.

ÖZKAYA SOFU, “Sevda; II. Meşrutiyet Döneminde Türk-Macar İlişkilerinin Kaynağı Olarak Türk Basımı”, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, TAED-64, Erzurum 2019, 369-384.

İnternet Kaynakları

Thaly Kálmán, Kézikönyvtár, Magyar életrajzi lexikon, T, TY, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/thaly-kalman-78223/?list=ey.JmaWx0ZXJzJjogey.JNVSI6IFsiTkZPXoxFWF9MZXhpa29ub2tfNzQ-yOEQixXosICJxdWVyeSI6ICJLXHUwMGUxbG1cdTAwZTFuIFRoYWVx5Ino> Erişim tarihi: 23.06.2023.

Extended Abstract

The course of Turkish-Hungarian relations, which have deep historical roots, exhibits periodical variations. Undoubtedly, the prevailing conditions of both states and nations have played a significant role in this regard. This bond, which can be traced back to Central Asia, experienced partial setbacks during the period of Ottoman rule over Hungary. However, starting from the second half of the 19th century and gradually intensifying, a process of increasing interaction between the two nations began. The primary catalyst for this continuously evolving relationship, which has various underlying reasons, was Russia’s implementation of expansionist policies. Indeed, during the 1877-1878 Ottoman-Russian War (known as the Russo-Turkish War or the War of ‘93), historical records indicate that the Hungarians not only provided material and moral support but also direct military assistance. The notion that after the Ottoman Empire’s defeat in the intense conflicts between the Ottoman and Russian forces during the 19th century, Hungary would be next in line led to the idea of these two nations acting in concert. The historical context, in addition to the existence of a historical bond, facilitated faster and more solid steps in the development of Turkish-Hungarian relations. Beyond mere alliances during times of war, there have been efforts to establish various collaborations in the economic, cultural, and ideological domains. Historical documents reveal that these collaborations involved mutual support and exchanges to complement each other’s paths toward modernization. Among these efforts, the convergence of these two countries has significantly brought their people closer. This rapprochement has increased mutual interest between the two nations, resulting in increased visits and travel. There are records indicating that Hungarians visited the Ottoman capital, Istanbul, multiple times during the last quarter of the 19th century, and these visits became a tradition for Hungarians. Naturally, Turks reciprocated these visits, sometimes through official delegations and other times through organized group journeys. Observing the diverse range of individuals from Hungarian society visiting Istanbul emphasizes the extent of interest in Istanbul and Turkey. The considerable significance of hospitality cannot be underestimated in this context. The better treatment of Hungarians during their visits to Istanbul further increa-

görsel

Akademik
Bakış
283
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

sed their interest in Turkey and Istanbul's charm. There were instances where the royal court participated in events alongside delegations, as documented in the historical records of both nations. Furthermore, these visitations' details were conveyed to the citizens through the press upon the return of the Hungarian visitors, thus fostering positive sentiments between the two nations through the media's dissemination of the most current information. In the early 20th century, they added ideology to their joint efforts across various fields. They initiated actions aimed at uniting all Turks under the name 'Turan.' In Hungary, associations and publications were established with this objective, mirroring similar efforts in Turkey. Changes in governance style in Turkey did not hinder the relationship between the two countries; on the contrary, the spectrum of cooperation in different domains remained evident. During the formative phase of the Republic of Turkey, the Hungarians provided essential support for its institutionalization. Even today, the Hungarians have started to exhibit inclinations towards the Turkic world. Turkish World Commissions have also approached Hungary with the necessary attitude, paving the way for future plans.

gost

Akademik
Bakış

284

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024